

ESZMÉNYEINK ÉS A VILÁG

Ajánlom Marx Györgynek,
a *Vár a Tau Ceti népe* írójának

Az élet – adottság: van. Tudatosan vagy tudat nélkül – de van. Eredeti formájában nem tartalmaz semmit sem önmagán kívül: asszimilált környezete is az, ami ő: ő is egy környezetével. Szükségessége tehát csak önmagában van. Semmilyen magyarázatra sem szorul: létezik, mert létezik. Logikája éppen az, hogy nincs benne semmi, ami nem logikus. El kell fogadni, mert nem igényel indoklást.

Ember születik: nem saját akaratából. Készen kap valamit, ami nem szorul magyarázatra, ami nem igényel indoklást; életet. Ebben az ember nem különbözik a természet más élőlényeitől: találmány, gépezet, életfunkciókat végző szerkezet. Önmaga számára élete nem jogi vagy erkölcsi kérdés: az életet választani vagy elutasítani nem lehet. Mert az élet – adottság. Az ember nem létezik előbb, mint amikor létezik: hordozza önmagát. Élete akaratán, értelmén, tudatán innen van.

De egyedi élete – nem emberi élet. Meghatározása: önfenntartása. Az ember önmagában képtelen fenntartani magát; megsokszorozza tehát erejét a kollektivitásban. Fennmaradásának ez az egyetlen lehetséges formája kezdetben és később is, amikor szükségleteit egyre inkább emberiesítette, ez teremti meg az új igények kielégítésének lehetőségét.

Vagyis fennmaradása követeli tőle: adja át lényegi erejéből azt, ami összekapcsolja a többi emberrel: vetítse ki magából – tetteiben – legemberibb lehetőségeit. Kivetítés: ez lényege. Anyagi és szellemi kivetülésében ismerheti csak fel önmagát: az egyedi ember magából azt látja csak tisztán, amit kisugárzott önmagából – másokén. Az ember fénye: sok-sok fénynyaláb metszési pontja.

Mi az, amiben az ember emberségének lényegét felismeri?

Tettei és mindenekelőtt eszményei, amelyeknek tetteit alárendeli.

Eszményeiben java-önmagát érzelmi-eszmei egységben maga előtt görgeti és követi, és ha valamit megragad belőle: ismét elveszíti. Eszményei a puszta adottságot, a születettséget értelmessé teszik: az ember lényege ebben átalakul a puszta lét elfogadásából a létezés milyenségévé.

Kivetítjük magunkat, és végigéljük a belőlünk kifutott életet. Ha eszményeink nem pusztulnák bele abba az életbe, amit céljaink és eszközeink mindennapjaiban hozzátapasztunk. Ha nem szűnik meg a sugárzás, ha a fényforrás tiszta marad. Ha méltatlan eszközök faricskálják létté az eszményt, akkor a sugárzás elveszti erejét; az ember már csak önmaga egyedi életét éldegéli, és remegve csak magát szemléli.

Voltak korok, amelyek megölték az eszményt. De valahol, az ember számára elérhetetlenül, mégis ott bujkált az eszmény: az eszmény utáni vágy eszménye: a felemelkedés reménytelen sóvárgása. Vannak korok, amelyekben az ember megvalósíthatónak tudja eszményeit, s akkor az eszmények furcsán tágulni kezdenek, magasabbra libbennek, áttetszőbbé válnak, mint valaha.

Korunkban sok eszmény körvonalai kézzelfoghatóvá váltak: bennük bizakodni már nem utópia. És mégis: ma eszményt keresni, megtalálni magunkban a tisztaságot, a sugárforrást, időszerűbb, mint valaha. Mert a földi távlatok mellett létünk a tudományos felfedezések hatására kozmikus távlatokat kapott.

A holdra utazó ember, az űrutazások embere, az atomerőt felhasználó ember látszólag pályája zenitjére emelkedett; erőforrásait óriási kollektív erőfeszítéssel egy-egy nagy cél megvalósítására tudja összpontosítani. Mintha eszményeink világa hirtelen a megvalósulás tömör mezejére érkezett volna – az ember elejti előremutató perspektíváit: a jelenben akarja kezébe ragadni, dédelgetni akarja önmagából a legjobbat: eszményeit.

Pedig csak most lőtte agyon egy tudatlan tisztecske az Orvost, Guevarát.

Martin Luther Kinget is, a Négeret.

Vietnamban kiirtanak egy egész népet.

Dél-Amerikában, Indiában éhségjárvány van: tízmilliók pusztulnak el értelmetlenül.

És akkor ott vannak kozmikus perspektíváink: űrhajókázás a Marsra, zenés hétvége a Holdon, a Venuson nyaralni ó be jó, bucskázzon Ön is a Mont Everestről a Mariana-árokba... és akkor ott vannak az üresre dagadt hasak, az ételüktől kipuffadó gyermekek, tarkólövések. Az élet mint adottság elveszti hitelét, reszkető, önmagát féltő létté degenerálódik, az eszmény pedig visszahull a létre, a létezés átfogó hogyanjából konkrét céllá: a fennmaradás, a továbbélés céljává változik.

Minden, ami az ember nagyságát hirdeti, a kielégülés mámore mögött a pusztulás felhangját hordozza. Acélként megemésztett eszmények éhes jóllakottság érzését keltik: specifikus éhség ez: aki naponként felzabálja eszményeinek egy-egy darabját, az egyre éhesebbé válik, és már hiába habzsol, hiába töm magába még többet – csak az marad.

Az eszmény-perspektíva: az ember lehetőségeinek átfogó érzése. De mint perspektíva, mindig ív is: a jelenből a jövőbe mutató haladás íve. A túlsó part bizonytalan bizonyossága nélkül nem lehet elindulni rajta, az innenső pillér bizonyossága nélkül sem. Ezt a pillért ma jól érzékelik a nagy, életbevágó tetteket végrehajtó népek. Viszonyaikat módosítva szilárd támaszt éreznek eszményeik számára, perspektívát a túlsó part felé.

De mi van a túlsó parton? Sokak számára csak életmód, csak bőség, csak az anyagi javak elérhetősége: ott valahol benzingőzös flekkenné „szublimálódik” az eszmény. Kimosódik belőle minden, ami szolidaritás, ami összekapcsol a többi emberrel a tisztaság vágyában, a kivetítés egymást erősítő sugárnyalábjában.

Pedig a túlsó partot meg kell pillantanunk, megéreznünk, tudnunk kell, hogy ebben a felsejülésben nemcsak metafizikai misztifikáció van, hanem reálisan megközelíthető szolidáris találkozóhelye egyéneknek és népeknek egyaránt. Tudnunk kell, hogy nem álomködös utópia, nem hideg fény a túlsó part, hanem valóságos, csak még meg nem valósult világ. Tudnunk kell, hogy a lehetőségeket csomóra kötve a perspektíva-ívet híddá építhetjük.

Ezért a bizonyosságért van szüksége az embernek valamire, ami kézzelfoghatóan is felmutatja: a homo sapiens még nem jutott el teljesítőképeségének határára, és rendeznie kell világát, ha többet akar, különben képtelenné válik előbb-

utóbb arra is, hogy perspektíváit megfogalmazza. Halott világgá változik, mint amilyenné Földünk néhány milliárd év múlva.

Igen: Földünk távlata: vagy 5–6 milliárd év. Akkor felrobban. 5–6 milliárd évünk van, hogy a sziklát görgessük, reménytelenül, vagy akár azzal a vigasszal, amit a gyenge kerékpáros érez a nagy körversenyeken: ha kibírja, már az is eredmény. Vagy akár azzal a vigasszal, hogy a sziklából mindig le lehet faricskálni egy darabkát, mindig könnyebb lesz, a végén már csak kis porszem marad, és akkor sétává válik a csúcs felé vezető út, két oldalán pihenő sátrakkal, büfékkel, autóparkkal és az igényesek számára vándormúzeumokkal, amelyeket az autó ablakából táplálkozás közben lehet végignézni s kultúrával elbódítani a robbanást tudó agyat.

Igen: távlatunk, az időketrec, amibe fizikai valóságunk beleültetett, 5–6 milliárd év. Lehet 5–6 milliárd prométheuszi év is: szakadatlan tűzlopással felgyorsított idő. A hideg és közömbös űrben vágató bolygónk más, ismeretlen életek felé való kivetülésének ideje. A bolygókat kell a miénkké tenni, különben elszalasztjuk utolsó esélyünket is arra, hogy fennmaradjunk.

Az egyén a maga pusztulását nem szemlélheti kívülállóként. Mindent megvizsgálhatunk kívülről: cselekedeteinket is, életünket is, beláthatunk kívülről saját indítékaink szövetébe: csak halálunkat kell kívülről végigélnünk. Saját bolygójának halálát is belülről kell végigélnie az embernek. A kérlelhetetlen belső végponthoz közeledve mindent kivetünk magunkból, ami tudás, ami érték; az alkotásban a biológiai-fizikai végpontot emberi-kulturális finalitásba öltöztetjük. Az egyéni lét vigasztalan végét tudatiunk kisugárzásával, alkotásban változtatjuk másoknak való létté. Bolygónk egyetlen esélye a fennmaradásra: kultúrává, alkotássá változtatni önmagát, hogy kisugárzásában fennmaradjon valami abból az élőlényből, aki megismételhetetlenségének felismeréséből nem az öngyilkosság konklúzióját vonta le.

Esélyünk: a kozmikus dialógus. A végtelen világban az élet végtelen lehetősége létezik – tudta már Giordano Bruno. És ebben a végtelenségben itt-ott valósággá vált a kultúra, tudattá barázdálódott az anyag. Ott valahol várják tőlünk az üzenetet: a logikává sűrített emberi tapasztalato-

kat; valamit, ami a téren át megépíti az információhidat, ha már időhidat építeni nem tudunk.

Értelmesebb lények, akik üzenetünket várják, mint mi, akik az ő értelmükben önmagunk számára kívánunk perspektívát. Agyukba már rég beépítették a megszerzett tudás összességét tároló memóriaegységet, alkotásra rendezték be világukat. Lehet, hogy a fejlettebb ember, mint belátható és elérhető eszmény, szolidárisá tesz bennünket itt, időnk ketrecében, a 40 000 kilométeres hajnal világában.

Ebben a 40 000 kilométerben kifejeződik életterünk maximális mérete is: ha körülrepkedjük is a Földet, a Marsot s Napunk többi bolygóját, nincs mód a tudományos megismerés mai álláspontja szerint arra, hogy valaha is elhagyhassuk a robbanás kritikus ideje felé zuhanó világunkat. Elegendő energiánk sincs, de a fény sebességét megközelítő rohanás sem elegendő arra, hogy egy másik lakható bolygót találjunk az űrben sok milliárd ember számára.

Meg kell hát találnunk a világegyetem értelmes lényeit, vagy segítségükre kell lennünk abban, hogy ők leljenek meg bennünket. Ki kell sugározni az értelem jeleit az űrbe, s szakadatlan keresésben várni a felénk forduló rádiójeleket. Hívni kell a világot már most: válaszüton szükségünk van saját jövőnk tapintására, bizonyosságra a túlsó partról, önző, de dolgainkat rendezni segítő bizonyosságra.

Bár értelmes lények küldöttei volnának a repülő csészealj! Eddigi ismereteink szerint ez nem valószínű: amennyire hajlamosak vagyunk gőgünket szembesíteni mások tudásával, annyira kicsiny az esély arra, hogy más bolygók ismeretlen lényei megfigyelőiket az emberi gőg szemmel tartására küldték volna hozzánk. Az sem valószínű, hogy saját régmúltjukat figyelnék most zajló életünkben. A világegyetem képviselője kultúrát hoz és kultúrát akar vinni magával: ebben van létének, tudásának, erkölcsének értelme.

Ahol az erkölcsi megfontolás magatartássá válik, ott érik a világnézetet beburkoló optimista vagy pesszimista szemlélet. Amióta tudjuk, hogy a gondolat és a tett között, a tett és a tett elgondolt következményei között a teljes megfelelés illúzió, hajlamosak vagyunk az életet végletes szempontból megítélni. A létet a legjobb anyagi-szellemi körülmények megteremtésének távlatában optimistának nevezzük, az elmúlás gondolatának reáfonódását a tudatra hajlamosak

vagyunk pesszimizmusnak látni. Megfontolásainkat azután alávetjük az előre elkészítet erkölcsi ítélet-sémának: a vagy-vagy álláspontjáról minősítünk, osztályozunk, skatulyázunk.

Az egyen élete – véges élet: véges az egyének summájának az élete is. A rációval megtoldott élet mégis termő lét, önmagát elfogadó lét. Mert úgy tetszik, van valami, ami több, mint a végek összege, van, ami a társadalmiság önálló, az egyediben élő, de attól különböző minősége: a társadalom kultúrája. Az, ami belőlünk nem egyedi lényeg, hanem viszonyaink racionális lényegét, lehetőségeink megvalósult, külsővé, anyagivá vált lényegét hordozza: értékeket, amelyeket nemünk sajátosságaként létrehozunk.

Ezeknek az értékeknek az összessége a kultúra: jelenlét. Az értékek asszimilálása – minden kor emberének öngényei szerint – és új értékek termelése. Jelenlét, amelyben a reális történelem anakronisztikusan történelmietlenné válik, kilép múzeumokból és tankönyvekből, hogy a mi képviselőinkké válva, talajt nyújtson lényegünk termelésére, újratermelésére. Ebben a jelenlétben válik a történelmi pesszimizmus, az elmúlás pesszimizmusa – igenléssé: hiszen az alkotás igenlés, az igenlés maga a pozitív jelenlét a világban.

Igenlésünk tehát perspektívaellenes: abban az értelemben, hogy igenlésünk nem a jövőben elérhető javak és szükséges elmúlások összege, hanem a jelen perspektívája: az alkotó cselekvés, amely a jelent önmaga múltjává változtatja a tettben, a múltat magába szívja, és önmagát szakadatlanul megszüntetve rohan a jövő irányába, hogy azt is megszüntesse, jelenné, ittlétté tegye.

Kozmikus perspektívánk így a jelen perspektívájává válik. És feladattá. Ha a perspektíva – ittlét, és ha az ittlét – alkotás, akkor a perspektíva feladat: az alkotás feltételeit biztosító körülmények megteremtésének mindig időszerű feladata.

A körülményeket kell megteremtteni: a szolidaritást növelni, mélyíteni, tágítani. Tettekben is, meg abban, hogy másokat rádöbbszünk a szolidáris világ jelentőségére. Illúziókat kell rombolnunk: a szolidaritásellenes tett és szó világa nem szövetkezhet a szolidaritással. A nyájas mosolyok, demagóg szavak, egyeseket vagy kis csoportokat az emberek rovására megemelő cselekedetek nem kapcsolhatók be a

világot egyesítő áramkörbe. Tudomásul kell venni: szolidaritás – kiállítás, szembenézés, harc a szolidaritás tagadásával!

Le kell számolni az egyediség abszolutizálásának mítoszával. Csak annyiban lehet mindenki önmaga, amennyiben tehetsége – az, ami belőle a legjobb – tudatosan szolidáris értékekben tárgyasul. Önismeretünkben, úgy tetszik, ma már csak akkor haladhatunk, ha nem a befelé forduló, önmagába hulló egyéniségünket keressük a remény és a vigasztalanság egymásba fonódó kínjával, hanem akkor, ha a világba kifutó, magunkból kiszakadó magunkat érleljük személyiséggé. Önmagunkat vizsgálható, elemezhető finom műszerből – önmagunkat megújító lényé kell lennünk: ha a személyiség forradalma a nagy alkotás, akkor az egyénisége a személyiséggé érés.

Kozmikussá táguló, de nagyon is evilági, nagyon is aktuális eszményeinket a végletek feszültsége ma, igen gyakran, a hihetlenség székszeisével tölti fel. Ha nem akarunk lemondani önmagunkról, legjobb magunkról, ami belekapcsol az egyedi embereket összefonó szintézisbe, ha nem akarjuk kikapcsolni végleg és visszavonhatatlanul önsugárzásunkat, akkor tudomásul kell venni, s önerőnket megsokszorozva, tettekben, illúziók nélkül, cselekvésben csökkenteni ezt a feszültséget. Önmagunkká tevő, másokért való alkotásban.

Mítoszok, hitek, istenek és emberek hullanak el manapság, illúziók foszlanak semmivé: elmúlt a hozsannák és önmarcangoló lemondások kora. Óvjuk hát egyetlen megmaradt hitünk: az illúziótlan cselekvés, a szolidáris, a lehetőségeken alapuló, a lehetőségeken felülkerekedő cselekvésbe vetett hitünket. Az idő, a „most” – adottság, de mi teszszük holnappá a jelent: mává a mát. Higgyük el önmagunknak, az emberekből kisugárzó szolidáris fényeknek, hogy erre képesek is vagyunk.